

Судалгааны Тойм

№5 | WWW.FORUM.MN | БОДЛОГЫН ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ | СУДАЛГААНЫ САН | ВИДЕО

ГЭМТ ХЭРГИЙН СТАТИСТИКИЙН ОЛОН УЛСЫН АНГИЛЛЫГ ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКТАЙ НИЙЦҮҮЛЭХ БОЛОМЖ

ТОВЧ ТАЙЛБАР

Гэмт хэргийн статистикийн олон улсын ангилал (ГХСОУА) нь олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн ойлголт, тодорхойлолт, зарчимд суурилсан, гэмт хэргийн статистикийн олон улсын харьцуулалт, уялдаа холбоог сайжруулах, олон улсын болон үндэсний хэмжээнд дүн шинжилгээ хийх чадавхыг сайжруулах зорилготой. Гэмт хэргийн статистикийн мэдээллийг Монгол Улсын Статистикийн тухай хуульд заасны дагуу хууль сахиулах болон шүүх эрх мэдлийн байгууллагууд улирал, хагас, бүтэн жилээр нэгтгэн хүргүүлснийг Үндэсний статистикийн хороо (ҮСХ) олон нийтэд түгээдэг. Мөн жил бүр НҮБ-ын Гэмт хэрэг, мансууруулах бодистой тэмцэх газарт гэмт хэргийн чиг хандлагын судалгааг хүргүүлдэг ажээ. Гэвч статистик мэдээлэл, дүйцүүлэх үзүүлэлтийг дээрх байгууллагууд нэгдсэн нэг стандартаар бус өөр өөрийн ойлголтоор гаргах, ихэнх үзүүлэлтийг нөхөхгүй орхих асуудлууд практикт тулгарч байна. ҮСХ нь “Гэмт хэрэг, шүүхийн статистикийн үзүүлэлт тооцох аргачлал”-ыг хуулийн байгууллагуудын алба хаагчдын санал, шүүмжийг тусган боловсруулж, 2018 онд анх баталж, мөрдүүлжээ. Үүний үр дүнд энэ чиглэлийн мэдээлэл, нэгдсэн ойлголт авах боломж нээгдсэн ч энэ аргачлалаар зарим нэр томьёо, агуулгыг тодорхойлсноос бус

НҮБ-ын судалгаа болон ГХСОУА-ын үзүүлэлтэд Монгол Улсын Эрүүгийн хууль (ЭХ гэх)-ийн гэмт хэргийн зүйл ангийг хэрхэн дүйцүүлэх тухай зааврыг хараахан багтаагаагүй. Иймд тухайн байгууллагаас гарч буй гэмт хэргийн статистик үзүүлэлтийг НҮБ-ын судалгаа болон ГХСОУА-ын үзүүлэлттэй дүйцэх боломжтой эсэхийг судлах зайлшгүй шаардлагатай байгаа бөгөөд мөн энэ чиглэлийн судалгаа, шинжилгээ ихээхэн дутмаг байна.

Тиймээс ННФ-ын захиалгаар ҮНДСЭН ХУУЛЬТ ЁС сан ТББ-ын судлаачид “Гэмт хэргийн статистикийн олон улсын ангиллыг үндэсний статистиктай нийцүүлэх боломж” сэдвийн хүрээнд ГХСОУА-ын ойлголт, түүний 11 үзүүлэлтийн тухай ерөнхий тойм, үүний дотор 01-03 дугаар ангилалд хамаарах бүх түвшний ангиллын задаргааг нарийвчлан дурдаж, эдгээр үзүүлэлтийг манай улсын гэмт хэргийн статистикийн үзүүлэлттэй хэрхэн нийцүүлж нөхөх боломжтойг судалж гаргахыг зорьсон болно. Дээр дурдсан судалгаанд тулгуурлаж энэхүү тоймыг бэлтгэсэн бөгөөд үүгээр тус судалгааны гол үр дүн, санал, зөвлөмжийг уншигчдад хүргэхийг зорив. Судалгааг бүрэн эхээр нь www.forum.mn сайтаас татаж үзнэ үү.

СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ

Тус судалгааны ажилд 1) ГХСОУА-ын 01-11 төрлийн ангиллын ерөнхий мэдээлэл; 2) ГХСОУА-ын 01-03 дугаар түвшний талаарх дэлгэрэнгүй мэдээлэл; 3) Цагдаагийн байгууллага болон шүүх байгууллагын статистикийн ангилал, үзүүлэлтийн талаарх мэдээлэл; 4) ГХСОУА-ын 01-03 дугаар ангилал, түүнд хамаарах үзүүлэлт бүрийг Монгол Улс дахь гэмт хэргийн статистикийн ангилал, үзүүлэлттэй харьцуулсан мэдээлэл; 5) Агуулга бүхэлдээ нийцэж байгаа, зарим талаараа нийцэж байгаа, нийцэх боломжгүй байгаа ангилал, үзүүлэлтийг ялгаж харуулсан мэдээлэл зэргийг багтаажээ. Тэрчлэн манай улсад хэрэглэгддэггүй ангилал, үзүүлэлтийн хувьд уг ангиллыг практикт хэрэгжүүлж буй байгууллагуудын зүгээс шинээр боловсруулах, өөрчлөх шаардлагатай мэдээллийн маягт, үзүүлэлтийг тодорхойлон гаргалаа. Энэ судалгааны ажлыг гүйцэтгэхдээ баримт материал цуглуулж, түүнийг шинжлэн судлах, задлан шинжилж, нэгтгэн дүгнэх ба хэл зүй, үгийн сангийн арга, харьцуулан судлах, статистик шинжилгээ хийх зэрэг арга, арга зүйг ашиглав.

СУДАЛГААНЫ ДҮН

ГХСОУА-ын 1-р түвшний 01 ангилал нь дотроо 14 дэд ангилалд хуваагдаж, ЭХ-д заасан Хүний амь нас хохирсон эсвэл хохирох гэмт хэрэгт завдсан тохиолдлыг хамруулах агуулгатай гэм буруу, үйлдэл болон үр дагаврын ялгамжтай байдлыг шалгуур болгон санаатайгаар хүний амь насыг хохироох, энэ гэмт хэрэгт завдах, болгоомжгүйгээр хохироох, үүн дотроо хөнгөмсгөөр найдах, хайхрамжгүйгээр хандах, мөн хүнийг амиа хорлоход туслах, ийм үр дагаварт хүргэх, эдгэшгүй өвчин туссан хүнийг үхүүлэх, зэвсэгт мөргөлдөөний улмаас хүний амь нас хохирсон, хууль бусаар үр хөндсөн, амь насыг хохироосон эсвэл хохироохыг завдсан бусад гэмт хэрэг гэж төрөлжүүлэн ангилагдсан байдаг.

Харин 02 дугаар ангилал нь ижил түвшний бусад ангилалтайгаа харьцуулахад өөртөө хамгийн олон задаргаа ангиллыг багтаасан том хэмжээнийх гэдгээрээ онцлогтой бөгөөд үүнийгээ дагаад ЭХ-ийн олон бүлэг, зүйл, хэсэгт хамаарах гэмт хэрэг, үйлдлүүд 02 дугаар ангилалд дүйцэх боломжтой байна. Ерөнхий агуулгаараа хүний бие махбодод гэмтэл, хохирол учруулсан болон сэтгэл санаанд хохирол учруулах үйлдлийг хамааруулсан. Түүний агуулгаас үзэхэд бодит хохирол учруулсан болон учруулаагүй хэмээн ангилж болох ба үйлдлийн аргаар нь заналхийлэх үйлдлийг авч үзсэн байна. Эрүүгийн эрх зүйд үйлдэл нь гэмт санааны төрөл болоод үйлдлийг хийж байгаа аргаараа ялгагдаж байдаг ба уг ангилал ч мөн дээрх системийн дагуу дараалалд оржээ. 02 дугаар ангиллын гэмт хэргийг үйлдлийн төгсгөлд бий болж байгаа үр дүнгээр ангилах боломжгүй юм. Учир нь 02 дугаар ангиллын дийлэнх гэмт хэрэг нь хэлбэрийн бүрэлдэхүүнтэй гэмт хэрэг байна. Иймд ГХСОУА-ыг бүхэлд нь нэг мөр дүйцүүлэх ажил хийгдэж дууссаны дараа 02 дугаар ангиллын дүйцүүлэх агуулгад тодорхой хэмжээнд засвар, өөрчлөлт орохыг үгүйсгэхгүй.

03 дугаар ангилал нь дотроо 20 дэд ангилалд задрах бөгөөд эдгээрийг бүхэлд нь судлан үзэхэд ЭХ-д заасан Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийг хамруулсан агуулгатай. Энэ ангиллын анхаарал татсан зүйл нь ЭХ-ийн 12 дугаар бүлгээс гадна Хүүхдийн садар самуун бүхий дүрс бичлэгт хамаарах гэмт хэрэг, мөн Бэлгийн дарамт учруулах гэмт хэрэг 03 ангилалд тус тус багтаж болохоор байна. 03 дугаар ангиллын доторх 20 дэд ангилал нь 3 болон 4-р түвшний ангиллыг нэлээд хэмжээгээр багтаасан байх тул Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэгт хамаарах зарим үйлдэл, үр дагавар, хэм хэмжээний тодорхой нөхцөлийг тусгайлан ангилал болгон боловсруулж, түүнийг илэрхийлэх тоон мэдээллийг нөхүүлж, судалгааны эргэлтэд оруулдаг ажээ. 03 ангиллыг

01 ангилалтай харьцуулахад зөвхөн төгссөн гэмт хэрэгтэй дүйцүүлж, түүнийг нөхөхөөр байх бөгөөд задаргаа ангиллын агуулгаас харахад бэлгийн хүчирхийлэл, бэлгийн мөлжлөг, бусад төрлийн бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг хэмээн ангилжээ. Бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэргийг дотор нь хүчиндэх гэмт хэрэг гэж задлаад үүнийгээ хүч хэрэглэн, хүч хэрэглэхгүйгээр, насанд хүрээгүй хүүхдийг хүчиндэх хэмээн төрөлжүүлсэн бөгөөд энэ ангилалд зарим хэсгээр дүйцүүлэх гэмт хэргүүд байх тул энэ ангиллын дагуу авагдаж буй олон улсын судалгаа нь мөн л шууд нөхөгдөх боломжгүй, нэмэлт мэдээлэл заавал шаардагдахаар байна.

ГХСОУА-ын 1-р түвшний 01-03 дугаар ангилал, түүний задаргаа ангилал нэг бүрийг өөрийн орны гэмт хэргийн статистик мэдээлэлтэй нэг бүрчлэн харьцуулан үзэхэд “бүрэн хэмжээнд”, “зарим хэсгээр” болон “огт нөхөх боломжгүй” хэмээн ангилж болохоор байна. Нөхөх боломжгүй ангиллын тухайд ЭХ-иар гэмт хэрэгт тооцоогүй үйлдэл, эсхүл тухайн ангиллыг хууль сахиулах, шүүх эрх мэдлийн байгууллагуудын хүрээнд хэлэлцэж байж нэг мөр ойлголтод хүрэх замаар гэмт хэргийг түүнд дүйцүүлэх эсэхийг шийдэх шаардлагаас үүдэлтэй юм. НҮБ-аас орчуулсан ГХСОУА-ын гарын авлагад дурдагдсан нэр томъёог тухайн ангиллын агуулга болон дүйцүүлэн нөхөж буй гэмт хэргийн агуулгатай уялдуулан судлах нь практик ач холбогдолтой гэж үзэж байна. Учир нь албан ажлын шаардлагаар уг ангиллын дагуу судалгаа хүргүүлэх, мэдээлэл нөхөх алба хаагчдад хамгийн эхэнд тулгарч буй бэрхшээл бол нэр томъёоны асуудал юм. Монгол хэл рүү хөрвүүлсэн нэр томъёо нь эрүүгийн эрх зүйн тогтолцоонд хэрэглэгдэж буй нэр томъёотой

дүйцээгүй, тухайн гэмт хэргийн үндсэн шинжийг онож томъёолоогүйн улмаас тухайн мэдээллийг гаргах үүрэгтэй алба хаагчдад ойлгомжгүй, тодорхойгүй байдлыг үүсгэж, нөхөх боломжтой мэдээллийг ч нөхөхгүй байх үр дагаварт хүргэж байна.

Судалгааны явцад хууль сахиулах болон шүүх эрх мэдлийн байгууллагаас гаргаж буй гэмт хэргийн статистикийн мэдээллийн агуулгад шинжилгээ хийхэд ЭХ-ийн системчлэл, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны үр дүнг харуулах зорилготой болох нь ажиглагдлаа. Энэ нь зарим талаар гэмт хэргийн статистикийн мэдээллийн эрэлт хэрэгцээг хангах хэдий ч гэмт хэргийн статистикт олон өнцгөөс дүн шинжилгээ хийх, дэлхийн бусад улстай гаргасан мэдээллээ харьцуулан судлах эрэлт хэрэгцээг хангаж чадахааргүй байна. Гэтэл ГХСОУА-ын дагуу судалгааг бүрэн дүүрэн гаргахын тулд дээрх зорилгоор гарч буй мэдээллээс гадна гэмт хэргийн нөхцөл, шалтгаан, гэмт хэрэг-хохирогч, хохирлын болон хохирогч-холбогдогчийн харилцан хамаарал зэрэг олон төрлийн хүчин зүйлээр гаргадаг болох шаардлага тулгарч байна. Үүний дүнд өөрийн орны гэмт хэргийн нөхцөл байдлыг олон улстай харьцуулах боломж бүрдэхийн зэрэгцээ гарсан үр дүнг бодлого шийдвэртээ ашиглахад чухал ахиц гарах боломжтой.

Эцэст нь тэмдэглэхэд, Монгол Улс НҮБ-ын гишүүн орны хувьд олон улсын судалгааг цаг алдалгүй, үнэн зөв гаргаж хүргүүлэх, судалгааны бодит үр дүнг бодлого тодорхойлж, шийдвэр гаргахдаа харгалзан үзэх, үүний тулд олон улсын түвшинд харьцуулагдах мэдээллээ бүрэн дүүрэн гаргах чиглэлээр санаачилгатай ажиллах, шаардлагатай байна.

ЗӨВЛӨМЖ

- Судалгааны дүнд 01 дүгээр ангиллыг “Хүний амь нас хохироосон болон хохироохыг завдсан” гэмт хэрэг, 02 дугаар ангиллыг “Хувь хүнд хохирол бий болгох, хохирол учруулах нөхцөлийг бүрдүүлэх” гэмт хэрэг, 03 дугаар ангиллыг “Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг” гэмт хэрэг, түүнд хамаарах үйлдлийн агуулгаар тус тус ойлгон хэрэглэх;
- Гарын авлага болон олон улсын судалгаанд орчуулагдсан зарим нэр томъёог эргэн харах, нэгэнт хууль зүйн салбарт хэвшиж тогтсон нэр томъёог ашиглах байдлаар орчуулгыг сайжруулах замаар ГХСОУА болон олон улсын судалгааны агуулгыг зөв ойлгож, хэрэглэх, бодит үр дүнг олж авах асуудалд ахиц гаргах боломжийг бүрдүүлэх;
- Орчуулгыг сайжруулах болон дүйцүүлэх хувилбарын үр дүнгээр хэлэлцүүлэг зохион байгуулж, талуудыг оролцуулж, нэгдсэн санал, шийдэлд хүрэх ажлыг зохион байгуулах;
- ГХСОУА-ын агуулга нь нэг гэмт хэрэг, түүний үйлдэл нь ижил түвшний зэрэгцээ ангилалд давхар дүйцэж ангилагдахааргүй байгаа тул ангиллыг судлах, албан ажлын шаардлагаар дүйцүүлэн нөхөх, ангилалд хамаарах олон улсын судалгааг гаргах тохиолдолд үүнийг анхаарах;
- ГХСОУА-ын 1-р түвшний 01-03 дугаар ангилал, түүний задаргаа ангилал нэг бүрд дүйцүүлсэн Монгол Улсын ЭХ дахь гэмт хэрэг, үйлдлээс “бүрэн хэмжээнд” дүйцэх боломжтой байгаа ангилал, түүний агуулгад хамаарах Олон Улсын судалгааны үзүүлэлтийг судалгааны ажлын үр дүнд гарсан арга зүй, загварыг баримтлан үнэн зөв, гүйцэд нөхөх;
- Харин хохирогч-холбогдогчийн хоорондын хамаарал зэрэг гэмт хэргийн тоогоор нөхөх боломжгүй Олон Улсын судалгааны бусад үзүүлэлтийн хувьд эдгээр үзүүлэлтийн агуулгад хамаарах мэдээллийг гэмт хэргийн статистикийн өнөөгийн үзүүлэлтүүдийг боловсронгуй болгох замаар шийдвэрлэх;
- 11 төрлийн ангиллыг дүйцүүлэн судлах ажил хийгдэж дууссаны дараа ангилал хооронд шилжих гэмт хэрэг, түүнд хамаарах үйлдлийн схемийг боловсруулах.

СУДЛААЧИД:

М.ЦЭДЭВСҮРЭН, ШЕЗ-ийн ШСМСХ-ийн судлаач-багш, Үндсэн хуульт ёс сангийн судлаач, Хууль зүйн магистр (LL.M)

Т.ЗОЛБОО, МУИС-ийн ХЗС-ийн НЭЗТ-ийн багш, Үндсэн хуульт ёс сангийн судлаач, магистр (LL.M)

Б.БАТБАЯР, МУИС-ийн ХЗС-ийн НЭЗТ-ийн багш, Үндсэн хуульт ёс сангийн судлаач, магистр (LL.M)

ЗӨВЛӨХ:

Ж.ЭРДЭНЭБУЛГАН, Хууль зүйн доктор (Ph.D), профессор, МУИС-ийн ХЗС-ийн захирал

СУДАЛГААНЫ ТОЙМЫГ БОЛОВСРУУЛСАН:

М.ЦЭДЭВСҮРЭН, ШЕЗ-ийн ШСМСХ-ийн судлаач-багш, Үндсэн хуульт ёс сангийн судлаач, Хууль зүйн магистр (LL.M)

САНАЛ, ШҮҮМЖ ӨГСӨН:

Б.Хишигсайхан, ННФ-ын Хуулийн хөтөлбөрийн менежер

